

Μεγάλη Τεσσαρακοστή κατά τήν Συλβίαν

Μεγάλη Τεσσαρακοστή κατά τήν Συλβίαν

Το Ἅγιον Πάσχα ἦτο ἡ μεγίστη τῶν ἑορτῶν, ἀλλὰ προηγείτο αὐτῆς ἡ νηστεία τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἣτις ἐν διαρκείᾳ ὀκτῶ ἑβδομάδων ἐτελεῖτο ἐν Ἱεροσολύμοις μόνον ἐπὶ τερραράκοντα μία ἡμέρας, διότι ἀπηγορεύετο ἡ νηστεία κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν πλὴν τοῦ Μ. Σαββάτου, οὕτως ὥστε ἐπὶ δυὸ ἡμέρας καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα διεκόπτετο ἡ νηστεία. Τακτικὴ νηστεία ἦτο κυρίως τὸ τρῶγειν ἅπαξ τῆς ἡμέρας μόνον, ἀλλ' ὑπῆρχε μεγάλη ποικιλία ἐν τῇ τηρήσει αὐτῆς, διότι οἱ «ἀποτακτῖται» ἰδίως ἐτήρουν αὐστηροτάτην νηστείαν, τινὲς μὲν ἔτρωγον ἀνὰ δυὸ ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἄλλοι δὲ ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος. Οὗτοι ἦσαν οἱ λεγόμενοι «ἑβδομαδάριοι», οἵτινες ἔτρωγον κατὰ Σάββατον, μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ κατὰ Κυριακὴν. Οὗτ' ἐπηρεάζοντο οἱ ὑπερβολικῶς νηστεύοντες, σημειοῖ ἡ Συλβία, οὗτ' ἐψέγοντο οἱ ὀλίγον νηστεύοντες, διότι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ καθήκοντος τῆς νηστείας ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως ἐκάστου. Αἱ ἀκολουθίαι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς διεξήγοντο ὡς ἐξῆς: κατὰ τὴν Κυριακὴν ἐτελεῖτο ἡ συνήθης μεταμεσονύκτιος καὶ πρωῖνὴ τελετή, ἣν ἐπηκολούθει λειτουργία, οὐχὶ ἐν τῇ Ἀναστάσει, ἀλλ' ἐν τῷ Γολγοθᾶ. Τὰς καθημερινὰς, πλὴν τῆς 6ης καὶ 9ης ἐκκλησιαστικῆς ὥρας προσετίθετο καὶ ἡ 3η ὥρα, δις δὲ τῆς ἑβδομάδος, κατὰ τὴν Τετάρτην καὶ τὴν Παρασκευὴν, ἡ 9η ὥρα (περὶ τὴν 3ην μ.μ.) ἐτελεῖτο ἐν Σιών, διότι ἄλλως τὲ συνήθως ἡ ὥρα αὕτη ἐτελεῖτο ἐκεῖ καὶ κατὰ τὸν λοιπὸν χρόνον, οὐχὶ δὲ μόνον κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν, ἐκτὸς ἂν κατὰ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν συνέπιπτε ἑορτὴ μάρτυρος τινός. Κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τοῦ Ἐπισκόπου ἐγίνετο καὶ κατὰ τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν ἐν τῇ Σιών. Μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖ

τελουμένην 9ην ὥραν, ἐν ψαλμωδίαις συνώδευεν ὁ λαὸς τὸν Ἐπίσκοπον εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ἔνθα ἐτελεῖτο ἑσπερινὴ Ἀκολουθία, μεθ' ἣν ἄπαξ τῆς ἑβδομάδος, ἦτοι κατὰ Παρασκευὴν, ἐπηκολούθει ἀγρυπνία, τὴν πρωΐαν δὲ τοῦ Σαββάτου ἐπεσπεύδετο ἡ λειτουργία, ἵνα κοινωνῶσιν οἱ «ἑβδομαδάριοι». Κατὰ τὴν Παρασκευὴν τῆς 7ης ἑβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς ἡ ἀγρυπνία ἐτελεῖτο ἐν Σιών, ἔνθα τὴν πρωΐαν τοῦ Σαββάτου ἐγίνετο καὶ ἡ λειτουργία, μεθ' ἣν ὁ Ἀρχιδιάκονος εἰδοποιεῖ τὸν λαὸν ἵνα ἦ ἕτοιμος κατὰ τὴν 7ην ὥραν πρὸς μετάβασιν εἰς Βηθανίαν. Ἐκεῖ ἐγκαίρως ἤδη συνηθορίζοντο οἱ μοναχοί, οἵτινες ὑπεδέχοντο καταφθάνοντα ἐν πομπῇ τὸν Ἐπίσκοπον, ἐν τῷ πρώτῳ ναῷ τῆς Βηθανίας, ἔνθα ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λαζάρου προὔπῆντησε τὸν Κύριον, ἐκεῖ ἐψάλλετο ψαλμὸς τὶς καὶ ἐν ἀντίφωνον, ἀνεγινώσκετο τὸ σχετικὸν μέρος ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, μεθ' ὃ ψάλλοντες μετέβαινον εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ Λαζάρου. Ἄπειρον πλῆθος κατέκλυζε τοὺς πέριξ λόφους. Μετὰ τὴν καθωρισμένην τελετὴν εἰς τῶν πρεσβυτέρων, ἐφ' ὑψηλοῦ ἱστάμενος τόπου, ἀνεγίνωσκεν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τὰ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τέλεσιν τοῦ Πάσχα, ὕστερον δ' ἐν πομπῇ πάντες ἐπέστρεφον εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ἔνθα ἐτελεῖτο ἡ συνήθης ἑσπερινὴ ἀκολουθία. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, μετὰ τὴν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως λειτουργίαν, εἰδοποιεῖ τὸν λαὸν ὁ Ἀρχιδιάκονος, ὅτι ἐν διαρκείᾳ τῆς ὅλης Μ. Ἑβδομάδος, καθ' ἑκάστην περὶ ὥραν 9ην, θὰ ἐγίνετο ἡ Σύναξις ἐν τῷ Μαρτυρίῳ, ἀλλ' ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην περὶ ὥραν 7ην (ἦτοι τὴν 1 μ.μ.) θὰ μετέβαινον εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν. Ὅντως δὲ κατὰ τὴν ὠρισμένην ταύτην ὥραν κατέφθανε καὶ ὁ Ἐπίσκοπος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ὁρους τῶν Ἐλαιῶν, ἐψάλλοντο ἄσματα καὶ ἀντίφωνα, ἀνεγινώσκοντο τὰ σχετικὰ μέρη ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, μεθ' ὃ ἀνῆρχοντο πάντες εἰς τὸ Ἐμβώμιον, μετὰ δὲ τὰς ἐκεῖ ψαλμωδίας καὶ εὐχὰς περὶ ὥραν 11 (ἦτοι 5 μ.μ.) ἀνεγινώσκετο τὸ Εὐαγγέλιον περὶ τῆς θριαμβευτικῆς Εἰσόδου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ἁγίαν Πόλιν. Τότε ἀπὸ τοῦ Ὁρους τῶν Ἐλαιῶν πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐξελίσσετο μοναδικὴ καὶ ὅλως ἀπερίγραπτος πομπή. Μετὰ βαίῳν καὶ κλάδων ἐν χερσὶ προηγεῖτο ὁ λαὸς καὶ μάλιστα ἄπειρος πληθὺς παιδίων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἀνηλίκων κρατουμένων ὑπὸ τῶν μητέρων αὐτῶν, ἐπηκολούθει ὁ Ἐπίσκοπος καθήμενος ἐπὶ πώλου ὄνου καὶ περικυκλούμενος ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἡ θριαμβευτικὴ πορεία ἐξηγγέλλετο διὰ τῶν χαρμοσύνων, μάλιστα τῶν παιδικῶν ἐπιφωνήσεων «Ὡσαννὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὡσαννὰ ὁ ἐν τοῖς Ὑψίστοις». Λίαν βραδέως

περιερχομένη ἢ πομπή τὴν Ἱερουσαλήμ κατέληγε πρὸ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, εἰς ὃν εἰσήρχετο μετὰ τοῦ λαοῦ ὁ Ἐπίσκοπος πρὸς τέλεσιν τῆς συνήθους ἑσπερινῆς ἀκολουθίας. Οὕτως ἐτελεῖτο ἐν Ἱεροσολύμοις ἢ ἀνάμνησις ἐνὸς τῶν ἐπεισοδίων τοῦ ἐπιγείου βίου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, μετὰ τρεῖς περίπου αἰῶνας ἀπὸ τῆς τελέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ πραγματικότητι. Ἡ πραγματικότης αὕτη ζῶσα ἀνεπαρίστατο διὰ τοιούτων τελετῶν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀγίοις τόποις, ἐν οἷς ἔζων εἰσέτι καὶ ζῶσιν αἱ ἀναμνήσεις τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, ὅταν δὲ ὁ μέγας Κατηχητὴς τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ὁ ἅγιος Κύριλλος, εἶχεν ἀνάγκην ἀπτῶν ἀποδείξεων περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἠδύνατο νὰ στρέψῃ ἀπλῶς τὰ βλέμματα τῶν Κατηχουμένων πρὸς τοὺς πέριξ Ἁγίους Τόπους καὶ νὰ δείξῃ αὐτοῖς ζῶσας μαρτυρίας. «Τὸ ξύλον τὸ ἅγιον τοῦ Σταυροῦ μαρτυρεῖ, ἔλεγεν αὐτοῖς... ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ φάραγγος μαρτυρεῖ τὰ βάϊα παρασχῶν τοῖς παισὶ τοῖς τότε εὐφημοῦσι, ἡ Γεθσημανὴ μαρτυρεῖ τὸν Ἰούδαν μονονουχὶ δεικνῦον ἔτι τοῖς νοοῦσιν, ὁ Γολγοθᾶς ὁ ἅγιος οὗτος ὁ ὑπερανεστηκῶς μαρτυρεῖ φαινόμενος, τὸ μνήμα τῆς ἀγιότητος μαρτυρεῖ καὶ ὁ λίθος ὁ μέχρι σήμερον κείμενος». Ἐσώζοντο λοιπὸν ζῶντα μνημεῖα τοῦ ἐπιγείου βίου τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ἐκάστη γωνία καὶ ἕκαστος τόπος συνεδέετο πρὸς τινὰ ἱερὰν παράδοσιν καὶ ἀνάμνησιν, μονονουχὶ αὐτὴ ἢ φωνὴ τοῦ Θεανθρώπου ἀντηχεῖ εἰσέτι ἐν Ἱεροσολύμοις, ἔνθα ἀνόθευτος ἐσώζετο ἡ διδασκαλία αὐτοῦ. Διὸ καὶ ὅταν ποτὲ διημφησβητήθῃ ἡ γνησιότης καὶ ἀλήθεια αὐτῆς, μετὰ δικαίας ἀπορίας ὁ ἅγιος Θεοδόσιος ἔγραφε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον «Πῶς οὖν μετὰ πεντακόσια καὶ περαιτέρω τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἔτη Ἱεροσολυμῖται πίστιν μανθάνομεν;» ἐκφραστικώτατα παραδηλῶν τὴν ὑπέροχον ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ θέσιν τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν. Συνωδὰ τούτοις καὶ αἱ ἄλλαι μὲν τελεταὶ, ἀλλ' ἰδιαίτατα αἱ τῆς Μ. Ἑβδομάδος ἦσαν συνεχῆς ἐπιτόπιος πανήγυρις, ἧτις οὐδόλως περιωρίζετο μόνον εἰς τὰ συγκινητικὰ ἱερὰ ἄσματα καὶ εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα, ἀλλ' ἦτο πραγματικὸν προσκύνημα καὶ ἐπίσκεψις τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλήμ ἀγίων τόπων, ἱστορικὴ ἐπὶ τόπου ἀναπαράστασις τῶν παθημάτων καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Οὕτω δὲ κατὰ τὴν Μ. Δευτέρα ἐτελεῖτο ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ὅ,τι ἐτελεῖτο συνήθως κατὰ τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου διάστημα μετὰ τὴν πρώτην ἀλεκτροφωνίαν μέχρι πρωΐας, ἡ Τρίτη καὶ ἕκτη ὥρα ὁμοίως ὡς καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῇ 9ῃ ὅμως ὥρα συνηθοῦντο ἐν

τῷ Γολγοθᾶ, ἔνθα ἔψαλλον καὶ ἀνεγίνωσκον εὐχὰς μέχρι τῆς 1 ὥρας τῆς νυκτὸς τελοῦντες ἅμα καὶ τὴν ἑσπερινὴν ἀκολουθίαν. Ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν πιστῶν μετέβαινεν ὁ Ἐπίσκοπος ἐκ τοῦ Γολγοθᾶ εἰς τὴν Ἀνάστασιν, ἀναγινώσκων δ' ἐκεῖ μετὰ τὰ ἱερὰ τροπάρια διαφόρους εὐχὰς ἠυλόγει καὶ ἀπέλυε τὸν λαόν. Κατὰ τὴν Μ. Τρίτην, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς νυκτερινῆς ταύτης τελετῆς, ὁ Ἐπίσκοπος συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν πιστῶν μετέβαινεν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἐκεῖ δ' ἐν τῷ Σπηλαίῳ, ἐν ᾧ ἀνεστρέφετο συνήθως μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Κύριος καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς, ἀνεγίνωσκεν ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου τὸ σχετικὸν μέρος μετὰ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς μαθητὰς «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ ἐμπέσητε εἰς πειρασμόν», ἀπήγγηλλεν εὐχὴν καὶ εὐλογῶν τὸν λαὸν ἀπέλυεν αὐτόν, ἀργὰ δὲ τὴν νύκτα ἐπέστρεφον πάντες εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὴν Μ. Τετάρτην, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἑσπερινῆς ἀκολουθίας ἐν τῷ Γολγοθᾶ, μετέβαινον εἰς τὴν Ἀνάστασιν, εἰσῆρχετο ὁ Ἐπίσκοπος εἰς τὸ ἅγιον Σπήλαιον, εἷς δὲ τῶν πρεσβυτέρων πρὸ τῶν καγγέλων ἱστάμενος ἀνεγίνωσκε τὴν Εὐαγγελικὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα, προκαλοῦσης τὰ δάκρυα καὶ τοὺς στόνους τοῦ παρισταμένου λαοῦ. Τὴν Μ. Πέμπτην, πλὴν τῶν συνήθων τελετῶν, περὶ ὥραν 8ην συνηθροίζετο ὁ λαὸς ἐν τῷ Γολγοθᾶ, ἔνθα, κατὰ πάσαν πιθανότητα, ἐτελεῖτο λειτουργία ὡς καὶ ἐν τῷ Σταυρῷ, περὶ ὥραν δὲ 1ην τῆς νυκτὸς κατὰ προειδοποίησιν τοῦ Ἀρχιδιακόνου ὑμνοῦντες πάντες ἐξήρχοντο εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, μετὰ δὲ τὰ σχετικὰ ἐκ τῶν Εὐαγγελίων ἀναγνώσματα καὶ διάφορα ἄσματα περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀνήρχοντο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους εἰς τὸ Ἐμβώμιον ὁπόθεν ἀντήχουν τὰ διάφορα ἱερὰ ἄσματα τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἄμα τῇ πρώτῃ ἀλεκτροφωνίᾳ κατήρχοντο εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους ὅπου πάλιν ἄλλα ἱερὰ ἀνεμέλποντο ἄσματα καὶ εὐχαὶ ἀπηγγέλοντο, ἀνεγινώσκετο δ' ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἢ ἐν τῷ κήπῳ τῆς Γεθησημανῆς προσευχὴ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Λίαν βραδέως ἤρχοντο ὕστερον εἰς τὸν τόπον ἔνθα συνελήφθη ὁ Κύριος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ὄχλου, ἀνεγινώσκετο δ' ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἢ ἀφήγησις τῆς συλλήψεως καὶ ἀπαγωγῆς τοῦ Θεανθρώπου, προκαλοῦσης τὰ δάκρυα, τοὺς στόνους καὶ τὰς κραυγὰς τοῦ ὄχλου, ἀντηχοῦσας μέχρις Ἱεροσολύμων, ἅπασα δὲ ἡ πομπὴ ἐκείνη, μετὰ φανῶν καὶ

λαμπάδων εἰσῆρχετο εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν καὶ μετὰ λιτανείαν, ἀνὰ τὴν ὄλην πόλιν μετέβαινεν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σταυροῦ, ἔνθα μέχρι πρωΐας ἐτελεῖτο ἀγρυπνία παρόντων πάντων τῶν πιστῶν, καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ γερόντων καὶ νέων. Περὶ τὴν πρωΐαν ἤδη ἀνεγινώσκετο ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ πρώτη ἀνάκρισις τοῦ Κυρίου ὑπὸ τοῦ Πιλάτου, ὁ δ' Ἐπίσκοπος ὠμίλει πρὸς τὸν λαὸν ζωηρῶς ἐξεικονίζων διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος. Ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡμέρᾳ τῶν παθῶν, ὁ λαὸς λίαν πρωὶ μετέβαινεν εἰς τὴν Σιών καὶ κατησπάζετο τὸ ἀποσωζόμενον ἐκεῖ τεμάχιον τοῦ κίονος, ἐν ᾧ προσδεθεὶς ἐμαστιγώθη ὁ Κύριος. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐτίθετο ἐν τῷ Γολγοθᾶ ἡ ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου καὶ πρὸ αὐτῆς τράπεζα, εἰς ἣν ἐν ἀργυρᾷ θήκη ἐκομίζετο τὸ τίμιον τοῦ Σταυροῦ ξύλον, ὅπερ κρατούμενον ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου καὶ περιφρουρούμενον ὑπὸ τῶν διακόνων προσῆρχετο καὶ ἠσπάζετο ὁ λαός, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ἱερὰ ἀντικείμενα τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιότητος, ἅτινα φαίνεται ὅτι ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐκ Ρώμης, ἔνθα ἠύρισκοντο ἀπαχθέντα ὑπὸ τοῦ Τίτου, ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως. Τὴν τελετὴν ταύτην, καθ' ἣν ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ ἐψάλλετο τρισάγιος ὕμνος, ἐπηκολούθει μετὰ βᾶσις εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σταυροῦ, ἐνθ' ἀπὸ μεσημβρίας μέχρι τῆς 3ης ὥρας ἀνεγινώσκοντο ἐκ τῶν Γραφῶν πάντα τ' ἀναφερόμενα εἰς τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος, διακοπτομένης τῆς ἀναγνώσεως ὑπ' ἀναλόγων εὐχῶν. Κατὰ τὴν τρίτην ὥραν ἀνεγινώσκοντο ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου τὰ κατὰ τὰς τελευταίας ἀγωνιώδεις στιγμὰς τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, μετὰ δὲ τὴν ὠρισμένην εὐχὴν μετέβαινον εἰς τὸν Γολγοθᾶν, ἔνθα τὰ τεταγμένα ἐψάλλοντο ἱερὰ ἄσματα καὶ εὐχαὶ ἀναφέροντο πρὸς τὸν θεόν, ὕστερον δὲ ἤρχοντο εἰς τὴν Ἀνάστασιν, ἐνθ' ἀνεγινώσκετο ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ παρὰ τοῦ Πιλάτου αἴτησις τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ πρὸς ἐναπόθεσιν αὐτοῦ ἐν τῷ καινῷ μνημείῳ. Καθ' ὄλην τὴν νύκτα τῆς Μ. Παρασκευῆς πρὸς τὸ Μ. Σάββατον ἐτελεῖτο διηλεκτικὴ ἀγρυπνία, ὑπὸ τῶν μοναχῶν ἰδίως καὶ τοῦ λοιποῦ κλήρου, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ Μ. Σαββάτου, τῇ τρίτῃ καὶ ἕκτῃ ὥρᾳ, ἐτελοῦντο ὅσα καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς Μ. Ἑβδομάδος, μόνον ἡ ἐνάτη ὥρα εἶχε τί τὸ ἐξαιρετικόν, διότι κατ' αὐτὴν οἱ νεόφυτοι χριστιανοί, ἐνδεδυμένοι τὴν λευκὴν αὐτῶν στολήν, συνοδεύοντες τὸν Ἐπίσκοπον ἤρχοντο εἰς τὴν Ἀνάστασιν, ἀπηγγέλλετο ὑπὲρ αὐτῶν

πρὸς θεὸν εὐχή, ἐκεῖθεν μετέβαινον εἰς τὸν Γολγοθᾶν, ἔνθα ἦτο συνοιθροισμένον τὸ πολὺ πλῆθος καὶ ἔνθα ἐτελεῖτο ἡ Λειτουργία. Ἐκεῖθεν δὲ κατερχόμενοι πάντες εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον ἠκροῶντο ἐκ τοῦ Εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐτέλει δὲ ὁ Ἐπίσκοπος τὴν λειτουργίαν καὶ ἀπέλυε τὸν λαὸν λίαν ταχέως, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον καταπονῆσθαι αὐτὸν μετὰ τοσαύτας ἀγρυπνίας καὶ τελετὰς τῆς ὅλης μεγάλης ἐκείνης ἐβδομάδος. Εὐνόητον μεθ' ὁποίας χαρᾶς καὶ πομπῆς ἐτελεῖτο ἡ «ἐορτὴ ἐορτῶν καὶ πανήγυρις πανηγύρεων», τὸ Πάσχα, εἰς ὃ ἀφιεροῦντο ὅλαι αἱ ἐφεξῆς ἡμέραι καὶ ἐτελοῦντο αἱ αὐταὶ τελεταὶ εἰς τὴν Ἀνάστασιν, εἰς τὸν Σταυρόν, εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς τὴν Βηθλεὲμ καὶ εἰς τὴν Βηθανίαν.